Ctirad Václav Pospíšil:
Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost

(Praha: Karolinum, 2017, 416 s., ISBN 978-80-246-3441-8)

Profesor Ctirad Václav Pospíšil se zabývá problematikou recepce poznatků moderní přírodovědy ze strany katolických teologů již řadu let. Zejména se zaměřuje na teorii evolučního vzniku člověka, což úzce souvisí s evolucí rostlinných a živočišných druhů. Evoluce však není typickým jevem pouze v biologii a v paleoantropologii, ale ukazuje se, že vládne i v astrofyzice a kosmologii, a tedy v astronomii vesmíru jako celku. Všem těmto přírodovědným disciplínám věnuje autor pozornost a zkoumá, jak se jejich výzvy promítly do teologie a jak na ně dobová teologie reagovala.

První monografie, která se touto problematikou zabývala, vznikla již v roce 2014. Profesor Pospíšil ji nazval: *Zápolení o naději a lidskou důstojnost.* Podtitul této knihy zněl: *Česká katolická teologie 1850–1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu.* Kniha vyšla v Olomouci ve Vydavatelství Univerzity Palackého a setkala se s velkým zájmem nejen teologů, filosofů, ale i odborníků jiných profesí, takže byla do konce roku 2014 již zcela rozebrána. Autor však pokračoval ve výzkumu dané problematiky, objevil nové prameny a informace, kterými chtěl původní verzi své knihy obohatit, a proto se rozhodl po konzultaci s vydavatelstvím Karolinum vydat novou, podstatně rozšířenou a přepracovanou verzi knihy pod novým, výše uvedeným názvem.

Jaké jsou přesahy nově vydané knihy oproti jejímu původnímu vydání? Podle mínění samotného autora knihy je to především výzva pro fundamentální teology, aby danou tematiku mnohem zřetelněji než dosud zahrnuli mezi témata vlastní disciplíny, a to s markantní otevřeností vůči transcendenci a v dialogické formě. Dále je to výzva pro dogmatické teology, aby vyjasnili význam této tematiky pro teologii stvoření a stanovili, co je a co není v dané oblasti obsahem víry a zároveň i východiskem k postoji k přínosům přírodní vědy a k řešení vyvstalých problémů. Jako příklad lze uvést otázku bezprostředního stvoření lidského těla Bohem. Zatímco stvoření lidské duše je považováno pravověrnými teology za zjevenou pravdu víry, ohledně stvoření lidského těla jsou už od poloviny 19. století teology vyslovovány pochybnosti o závaznosti této tradiční nauky.

Autor dále upozorňuje na podněty, které jeho nová monografie přináší pro hermeneutiku biblických textů a pro hledání nového paradigmatu v oblasti stvoření, jak k tomu vybízí i Mezinárodní teologická komise v dokumentu *Teologie dnes: Perspektivy, principy a kritéria*. Volá zejména po obnově fundamentální teologie vzhledem k novým poznatkům přírodních věd o vesmíru a o člověku, a tudíž k fundamentálně-teologickému traktátu o stvoření, který v dosavadním podání fundamentální teologie chybí.

V závěru poslední kapitoly autor upozorňuje na rozšiřující pasáže jednotlivých částí knihy, které vyplývají z jeho badatelské práce, kterou již zčásti publikoval v některých odborných článcích. V první části je to tematika Komenského pansofie ve vztahu k obrazu světa a jeho stvoření. Další upřesnění se týkají některých osobních údajů o autorech a také detailnějšího představení periodika *Časopis katolického duchovenstva*. V druhé části se jedná o doplnění studií a článků v několika nově konzultovaných periodikách (např. stať V. Šafaříka z oblasti filosofie vědy z r. 1870, stať J. Mejzlíka z r. 1906 o postoji české katolické teologie k teorii evolučního vzniku lidstva a v neposlední řadě práce *Apologie křesťanství* P. J. Vychodila). V třetí části se vyskytuje vícero nových pramenných publikací, z nichž je třeba vyzvednout dílo Z. Frankenbergera *O původu člověka*, dílo J. O. Martinovského *Základy přírodovědeckého názoru světového*, jasnější vhled do díla M. D. Leroye a další výroky papeže Jana Pavla II. o evoluci a evolučním vzniku lidstva. Významný je rovněž objev dalších teologů-průkopníků, kteří již před rokem 1910 propojovali křesťanskou víru s evolučním vznikem člověka, a to Z. Gonzáleze, J. G. De Arintera, K. Haserta. Dalším přínosem je zapracování nejnovějších výsledků paleoantropologického bádání, které byly vytěženy ze dvou objemných monografií, jež se v českém prostředí objevily po vydání první monografie na toto téma od V. Soukupa a J. A. Svobody. Kvalitativní posun představuje také kritičtější zhodnocení filosofického pozadí J. L. Čelakovského a A. Brauna, které je viděno jako oscilace mezi hegelianismem a kantovskou linií myšlení, mezi imanentismem a vnímáním transcendence. Další důležité obohacení je vyjasnění poměru definice člověka jako živočicha schopného hřešit s teologickou tezí o Kristově nemožnosti podlehnout hříchu.

Nová monografie profesora Pospíšila je určena v prvé řadě teologům, kteří by měli své po-

znatky o dané tematice hlouběji reflektovat a opřít o nově objevená fakta. Pak budou schopni čelit jak fundamentalistům doslovné lektury prvních kapitol Genese, tak i ateistům, přesvědčeným o neexistenci Stvořitele a nesmyslnosti teologie. Autor doporučuje tuto knihu také všem dalším zájemcům o danou tematiku, především odborníkům na historii a filosofii vědy, ale i přírodovědcům, astronomům, astrofyzikům, biologům a paleoantropologům. I když tito odborníci, kteří nejsou teology, nebudou zřejmě moci přesně sledovat všechny teologické úvahy autora, může jim četba knihy pomoci pochopit, že teologové a přírodovědci nejsou nepřátelé, ale že skutečným nepřítelem pravého poznání je falešná a krátkozraká ideologizace daných problémů a otázek.

Eduard Krumpolc

František Burda:
Za hranice kultur: Transkulturní perspektiva

(Brno: CDK, 2016, 311 s., ISBN 978-807325-402-5)

Kniha Františka Burdu ponúka zaujímavý náčrt transkultúrnej perspektívy. Už samotná *Předmluva* nás prehľadne vovádza do témy: Dnešná spoločnosť v Európe sa nebude formovať ako výsledok boja dvoch ideológií, z ktorej jedna vyhrá (pravica – ľavica; konzervatívci – liberáli), ale bude sa rodiť z komplementarity oboch pólov. K tomu sa vyžadujú kultúrne predpoklady komunikácie a vzájomné poznanie. A práve na to je potrebný medzi-kultúrny dialóg. Musí však vychádzať z antropológie, ktorá je základom rovnosti každého človeka. Takýto vstup do témy ponúkajú autori *Předmluvy* – Prof. Elisabeth Jünemann a Prof. Heinz Theisen – a knihe želajú, aby obohatila čitateľa. Zároveň veria, že Františkovi Burdovi sa podarilo pomenovať a ponúknuť aj vlastné spôsoby dialógu kultúr.

Publikácia sa hneď na začiatku pokúša pomôcť čitateľovi zorientovať sa v pojmoch. Následne predstaví aktuálnu situáciu schopnosti či neschopnosti spolu-bytia kultúr vedľa seba. Najväčšiu časť venuje autor možnostiam a predpokladom transkultúrnej komunikácie.

V úvode je zaujímavé tvrdenie, že ľudský rod bol 99 percent svojej časovej existencie (asi milión rokov) na tejto zemi uzavretý do hraníc kmeňa alebo rodu. Ľudská výmena sa diala iba v tomto rámci a nikdy nešla zaň. Hranicu kmeňa

sa pokúsil ako prvý prekonať judaizmus. Ale aj on sa zastavil na hranici vlastného etnika. V istom zmysle má autor pravdu, lebo mnoho starozákonných kníh nesie v sebe myšlienku exkluzivity vyvolenia. Ale v neskorších spisoch (napr. Kniha proroka Jonáša) sa objavujú myšlienky univerzalizmu spásy a koncept vyvolenia ustupuje do úzadia. Kresťanstvo však radikálne preráža túto hranicu etnika a náboženstva a celé ľudstvo predstavuje ako jednotu, teda nikoho proti nikomu, ale každého s každým. Kresťanstvo prekonáva všetky hranice – hranice etnika, stavu, akéhokoľvek ľudského delenia.

Autor tvrdí, že komunikácia musí byť iná ako iba tá, ktorá je v ľudských schopnostiach. Musí ponúknuť viac ako iba to, čo vie ponúknuť človek. Musí to byť niečo, čo *trans-cenduje* ľudské možnosti. Ponúka sa tzv. transkultúra. Niečo, čo odkazuje na transcendenciu a ide ponad všetky limity etnika, kultúry i náboženstva. Teda nie je to ani multikulturalizmus, nie je to ani interkulturalizmus a nie je to ani crosskulturalizmus. Autor nepopiera ani jedno z nich, ale poukazuje na potrebu „trans", ktoré v sebe nenesú.

Transkultúrna komunikácia má spojiť človeka s človekom na základe iných kritérií ako etnických, kultúrnych, náboženských. Môže sa to udiať iba na základe skutočnosti, že človek je človekovi človekom. Autor sa tak dostáva do dimenzie ľudskej vzájomnosti a ponúka dve cesty: socio-kultúrnú a metafyzickú. Navzájom sa však prelínajú. Jedna dopĺňa a predpokladá druhú.

Základnou otázkou transkultúrnej komunikácie je otázka antropológie – čo je to človek? Autor knihy pritom vychádza predovšetkým z biblickej antropológie. Človek je, ale zároveň sa tým, čím je, aj stáva. Teda ľudská identita mu nie je daná ako statická danosť, ale ako dar i úloha. Zároveň jeho identita nie je autonómna, ale závisí na dominujúcich kultúrnych otázkach. Človek teda nie je úplne slobodný v sebaurčení, v rozhodovaní sa pre seba-obraz. S pomocou francúzskeho antropológa R. Girarda autor spochybňuje populárne hlásanie slobody ľudského jedinca. Spoločnosť sa mu snaží vštepiť, že je slobodný, ale oveľa viac je určovaný kultúrou. Nie je len subjektom, ale i objektom kultúry. Druhou podstatnou otázkou pre autora knihy je spomínaná kultúra – čo je to kultúra? Podobne ako človeka chápe autor aj kultúru dynamicky – je to adaptačná stratégia, prispôsobenie sa človeka prostrediu.

O možnosti prepojenia všetkých ľudí sa zaujíma európska spoločnosť už desaťročia. Bol a je tu projekt multikulturalizmu, ktorý autor nehodnotí ako veľmi úspešný. Je to pokus prepojenia dvoch pólov – pólu jednoty a pólu rôznosti – ale tak, aby sa neoslabil ani jeden z nich. Tento projekt však má svoje medzery a v praxi sa sen o bezkonfliktnom spolužití rôznych kultúr rozplynul. Možno je to tým, že v európskych kultúrach je hlboko zakorenený binárny spôsob videnia polarity – *buď-alebo,* pochádzajúci z gréckeho dualistického spôsobu myslenia. A tak aj dnešný človek Európy má v sebe akési dualizujúce vedomie.

Ako sa však máme zachovať v dnešnej situácii migrácie? Snažiť sa o čo najväčšiu integráciu migrantov, *alebo* chrániť hodnoty demokracie, chrániť tradičné západné hodnoty, jazyk...? A vôbec, musíme tú otázku postaviť takto: *buď-alebo*? Nebolo by lepšie postaviť ju integrujúco? Vieme, že nie je dobré stratiť identitu. Ale zároveň si ju spoločnosť (kultúra) nezachová tým, že bude izolovaná. Multikulturalizmus neznamená žiť v ghettách vedľa seba. Lebo práve tam rastie napätie. Je potrebná dostatočná komunikácia. Ale aj tá by nemala byť pasívna – ako trpný spôsob prijímania odlišností a utvrdzovanie vzájomných odlišností. Mali by sa hľadať spoločné znaky a symboly. Pritom, samozrejme, zachovávať princíp práva na rozdielnosť. Teda pri stretnutí kultúr sa každá partikulárna identita môže obohatiť transkulturalitou – príslušnosťou k *univerzálnej ľudskej identite*, príslušnosťou k tomu, čo presahuje všetky kultúry. A to, čo presahuje všetky kultúry, musí byť, samozrejme, obohatením pre každú partikulárnu kultúru.

Ak hovoríme o možnom spôsobe bytia kultúr vedľa seba, vráťme sa k téme pôvodu kultúry. Autor publikácie silno prezentuje *mimetický perzekučný mechanizmus* (spomínaného francúzskeho antropológa) hľadania obetného baránka. Tento mechanizmus potreby vyhľadať obetného baránka sa opakuje so železnou pravidelnosťou, a tak sa spoločnosť zjednotí v jednom bode (v obetnom predmete) a do neho kumuluje všetko svoje zlo. Tým sa očistí, baránka obetuje a na čas je opäť všetko v poriadku.

Girard však tvrdí, že jestvuje dvojaký modus kultúry: *modus obžaloby* a *modus obhajoby*. Ten prvý je popísaný vyššie. Ten druhý je uskutočnený v Kristovi, ktorý obhajuje odsúdených a nakoniec sa sám stáva odsúdeným. Kristus teda inkarnuje nový modus kultúry – nie taký, ktorý *obžaluje*, ale

taký, ktorý *obhajuje*. A túto službu, toto obhajovanie obeti chápe autor ako *transkultúrne jednanie*. Spoločnosť sa nemá vysporiadať s vlastným zlom tak, že ho hádže na tretieho, ale tak, že má odvahu zobrať ho na seba.

Stále ostáva otvorená otázka transkulturácie? Čo je to vlastne „trans"? Je to skutočnosť, ktorá prevyšuje všetky kultúry? Lebo ak sa určitá kultúra má zrelativizovať, tak potom voči čomu? Voči kultúre druhého? Isto nie. To by bol kultúrny kolonializmus. Kultúra sa môže zrelativizovať iba voči niečomu, čo prevyšuje všetky kultúry, nevychádza zo žiadnej a nie je podmienené žiadnou kultúrou. Niečo, čo je uznané všetkými ako zjednocujúci prvok.

Knihe by sa dala vytknúť priširoká obsahovosť, ktorá je spôsobená tým, že autor niekedy odbieha od hlavnej témy a integruje veľké množstvo čiastkových tém. Tie síce nie vždy priamo súvisia s hlavnou témou, aj keď ju v mnohom dopĺňajú. Autor netvrdí, že jeho projekt o transkulturalite a transkultúrnej komunikácii je jediným. Ale v každom prípade je výnimočným v Čechách i na Slovensku. Rovnako táto kniha je výnimočná spôsobom uchopenia tejto problematiky a predovšetkým ponúknutými cestami transkultúrnej komunikácie, ktoré sú v značnej miere originálne.

Vladimír Juhás

Historia Ecclesiastica 7, č. 1

(Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016, 172 s., ISSN: 1338--4341)

Historia Ecclesiastica je vedecké periodikum, ktoré prináša nové štúdie z oblastí dejín cirkví a náboženstiev v Strednej Európe. Časopis tvorí 7 vedeckých prác, archív, recenzie a anotácie vedeckej aj odbornej literatúry, kronika obsahujúca správy z kolokvií, domácich i medzinárodných vedeckých konferencií.

Prvá štúdia z pera HEDr. Petra Olexáka, PhD., pedagóga Filozofickej fakulty KU v Ružomberku, s témou „Púšť a mesto: Ideológia a skutočnosť v asketike a listoch sv. Hieronyma", odkrýva fikciu a realitu mesta a púšte v spisbe sv. Hieronyma. Poukazuje na fakt, že ranokresťanský autor „zidealizované opisy spájal so silným ideologickým a propagandistickým obsahom podmieneným autobiografickou naráciou". V roku 374 Hieronym prišiel na usadlosť v púšti, ktorá hraničila s mestom

Chalkis. Pre väčšinu pustovníkov nebola púšť až taká skľučujúca, čo potvrdzuje aj archeológia. Niektoré časti púšte sa masovým prílivom mníchov zmenili na mníšske mestá a púšť stratila svoj pôvodný charakter. Hieronym v roku 377 z nej napokon odišiel konštatujúc, „nemal som miesto v pustovni". V rokoch 382–385 sa stal v Ríme duchovným vodcom zbožných, vzdelaných a majetných žien. Olexák v tom vidí medzník, kedy púšť stratila v Hieronymovej spisbe pôvodnú ideovú silu v prospech mestského asketizmu. Konflikt teda nebol medzi mestom a púšťou, ale medzi tým, kto žije a nežije asketicky. Hieronym však napokon odišiel aj z Ríma a po jeho vyplienení v roku 410 navrhoval askézu a vzdelanie, ktoré ako jediné mohli zachovať existenciu rímskej civilizácie. Zostal v Betleheme až do svojej smrti roku 419 alebo 420. Betlehem bolo mesto, a predsa nemalo znaky mesta, no nedalo sa povedať, že by to bola púšť.

„Počiatky rekatolizácie v Poľsku a etablovanie spoločnosti Ježišovej na tomto území", približuje vo svojej štúdii Mgr. Monika Bizoňová, PhD., z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. Na počiatku poľskej protireformácie stáli rôzne kráľovské edikty, ktoré sa snažili nekrvavým spôsobom obmedziť reformáciu a jej šírenie. Avšak oveľa dôležitejším faktorom bolo to, čo urobila samotná poľská cirkev a jej predstavitelia pre prevenciu voči herézam. Protestantizmus v Poľsku v období protireformácie začal postupne upadať. Príčinou bola skorá obroda či oživenie poľskej cirkvi na čele s biskupom Stanislavom Hoziom (1504–1579). Tento humanista, ktorý bol v korešpondenčnom kontakte s Erazmom Rotterdamským ako prvý priviedol do Poľska jezuitov. Avšak etablovanie Spoločnosti Ježišovej v Poľsku nebolo vôbec jednoduché. Keď v roku 1555 dorazil do Poľska prvý jezuita Alfonzo Salmerón, cítil sa nechceným. V podobnom duchu píše aj ďalší z jezuitov Peter Canisius v liste generálovi rádu Diegovi Laínezovi: „Všetko sa tu končí na peknych slovách, biskupi starí, dbajú viac o svoje zdravie ako o ovečky." Rekatolizačnú činnosť jezuitov podporovali aj poľskí králi. Napr. Štefan Bathory (1533–1586) povýšil jezuitské kolégium vo Vilne na univerzitu. Autorka uvádza, že v roku 1773 pred zrušením rádu bolo v Poľsku 2341 jezuitov.

Vo štúdii „Evanjelická Cirkev a. v. vo svetle kanonickej vizitácie z Potiského dištriktu z roku 1741" Mgr. L. Šteflová, z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity, predstavuje obraz každodennosti cirkevného zboru.

Kanonická vizitácia z Potiského dištriktu je síce napísaná prevažne v latinčine, ale ojedinele sú v nej zápisy aj v maďarčine či celé pasáže v biblickej češtine. Vizitácia zachytáva stav cirkevných ustanovizní a dobové opisy situácie v 23 cirkevných zboroch. Kanonickú vizitáciu vykonal superintendent Potiského dištriku Juraj Amrozi, ktorý sa narodil v Dolnom Kubíne a spolu s Danielom Krmanom pracoval na preklade Biblie. Napr. zaujímavý je záznam z cirkevného zboru v Ochtinej, ktorý začína veršom z Evanjelia v biblickej češtine: „Nawsstjwili ste mne!" Ďalej vizitátor, parafrázujúc citát z Biblie, zaznamenal: „Proč ma člowek žadostiw byti mleka genž gest katechysmus s. 1. nebo gest potrebny, 2. užitečny."

Štúdia Prof. Petra Konyu, PhD., z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity, „Orkucianska ‚rituálna vražda' v roku 1764", predstavuje nábožensky motivovanú poveru o rituálnych vraždách, namierenú proti židom. Prvý známy prípad obvinenia z rituálnej vraždy pochádza z 13. storočia. Aj orkuciansky proces, motivovaný „rituálnou vraždou", sa začal rovnako ako stredoveké protižidovské súdne procesy, keď päťročný Štefan Balla nepríšiel 3. júna 1764 domov, a až na tretí deň našli jeho zohavenú mŕtvolu v kríkoch pri Orkucanoch. Spis obžaloby obvinil všetkých podozrivých židov zo smädu po kresťanskej krvi, ktorá ich mala viesť k tomu, že zavraždili kresťanského chlapca a „spôsobili mu nespočetné rany v tvare hebrejských písmen a nakoniec mu vzali krv na rituálne účely". Autor píše, ako sa táto správa šírila a vyvolávala vlnu protižidovskej hystérie medzi obyvateľstvom.

Svoj výskum prezentuje aj PhDr. ThMgr. Libor Bernát, CSc., z Trenčianskeho múzea v Trenčíne, „Z korešpondencie Jána Kvačalu s Bohumilom Navrátilom a Otakarom Odložilíkom". Slovenský komeniológ a cirkevný historik Ján Kvačala (1862–1934) viedol rozsiahlu korešpondenciu, ktorá je uložená na rôznych miestach. Bernát sa v článku sústredil na korešpondenciu Bohumila Navrátila (1870–1936), ktorý bol profesorom Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne, s Jánom Kvačalom. Kvačala sa s Navrátilom zoznámil už v roku 1901 a považoval ho za „ľúbezného človeka". Otakar Odložilík (1889–1973), docent Filozofickej fakulty Univerzity Karlovej v Prahe, vnímal J. Kvačalu „ako človeka temperamentného, ktorý nerád ustupoval v polemikách". Písomný kontakt B. Navrátila a O. Odložilíka s J. Kvačalom vychádzal z iniciatívy redaktorov *Časopisu Matice*

moravskej a týkal sa recenzovania Kvačalovho diela. Korešpondencia sa nachádza na EBF UK v Bratislave.

Z Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity je doc. PhDr. Eduard Lukáč, PhD., ktorý vo svojej štúdii približuje „Úsilie evanjelickej inteligencie o zakladanie spolkov miernosti na území Slovenska v prvej polovici 19. storočia". Na našom území prvý spolok miernosti založil v Bobrovci roku 1840 katolícky kňaz Peter Árvay. Problému alkoholizmu sa venovali aj predstavitelia evanjelickej inteligencie, napr. Ľ. Štúr, M. M. Hodža či Ctiboh Zoch, ktorý si uvedomoval dôležitosť týchto spolkov aj ako možnosť spolupráce medzi cirkvami: „...je už tá myšlienka vo veľkom hýbaní jak zo strany našej, tak i katolíckej a príde iste skoro čas, že si zo všetkých strán ruky miernosti a bohdaj i smiernosti podávať budeme." V Levoči Ján Francisci založil v roku 1845 Spolok miernosti Jednoty mládeže slovenskej a ako dôvody na jeho založenie uvádza: „Pivo priťahovalo pijakov zvlášť tam, kde mali pekné dievča... Nuž žiaci radi chodievali na pivo a tým svoje skromné groše márnili a učenie a svoje práce zanedbávali." Ďalšie spolky miernosti vznikli napr. v Kežmarku a Modre 30. apríla 1845. Počet členov spolkov miernosti kulminoval pred rokom 1848, napr. v Banskej Štiavnici ich bolo vyše 3000, v Námestove 2000, v Čadci 1600 a pod. Jozef M. Hurban sa vyjadril k formálnosti členstva: „Radšej málo – ale stálych, ako veľa, ale len v protokole poznačených." V kronike o činnosti spolku miernosti v Pružine sa píše: „Niektorí figliari obišli prísahu tým, že si naliali pálenku na misu, nadrobili chleba a jedli lyžicou, teda nepili."

Rozsiahla štúdia PhDr. Bibiány Kahánkovej z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity „Vplyv vojny na konanie kresťanských cirkví (Názory a postoje Samuela Štefana Osuského)", je rozdelená na 6 častí a záver. Autorka v prvej časti predstavuje udalosti, ktoré sa odohrali od rozpadu Rakúsko-Uhorskej monarchie až po koniec druhej svetovej vojny. Proti týmto udalostiam sa otvorene postavila evanjelická a. v. cirkev a jej predstavitelia. Samuel Š. Osuský, biskup západného dištriktu, súhlasil s myšlienkou československej vzájomnosti, vyzýval evanjelikov k jednote a vyvinul veľké úsilie na záchranu židov „... lebo rasová náuka sa protiví kresťanskej viere". V druhej časti na názoroch Osuského, Rázusa, Ragaza, Masaryka, Bonhoeffera a iných Kahánková približuje konanie kresťanských cirkví počas vojny. Osuský kritizo-

val politikov: „Vždy bolo nešťastím pre náboženstvo, keď sa v klerikalizme politizovalo...“ Dospel k záveru, že pojmy vojna a kresťanské náboženstvo sú veľmi ťažko porovnateľné. No uznáva, že sa stretávajú v dvoch bodoch: „Náboženstvo musí učiť pomer Boha k vojne ako ľudskému činu“ a ďalej „musí ustáliť, aké má človek zaujať stanovisko k vojne“. V tretej časti autorka vyjadruje svoj názor o zodpovednosti kresťanských cirkví počas vojny. Odvoláva sa na tvrdenia iných, napr. Prof. L. Hubenáka, ThDr., M. Kocúra, PhD., A. Srholca a ďalších. Podľa Osuského jednotliví predstavitelia kresťanských cirkví mali prevziať individuálnu morálnu zodpovednosť za svoje správanie a konanie vo vzťahu k cirkvám a veriacim. Príkladom bol on sám, keď cítil a prijal istú individuálnu morálnu zodpovednosť za konanie a rozhodovanie evanjelickej cirkvi. V štvrtej časti Kahánková názormi Osuského a M. Rázusa vysvetľuje, aký je pomer Boha k vojne. Dopĺňa ich svojimi vlastnými úvahami, ktoré zastrešuje autoritou Svätého Písma, vydaného v Ríme roku 1995. Podľa autorky v Osuského ponímaní postojom Boha bolo rešpektovanie slobodnej vôle človeka. Slovami Osuského: „Kto si slobodne volí, nesie zodpovednosť.“ Osuský odpovedal aj na otázku, prečo Boh dopustil, aby zomrelo toľko nevinných ľudí. Láska sa podľa neho nedá oddeliť od nezaslúženého utrpenia, pretože aj z lásky môže vzísť utrpenie, tak ako z utrpenia môže vzísť láska. V piatej časti sa Kahánková zamýšľa z pohľadu etiky sociálnych dôsledkov nad problémom „Kresťan a vojna“. Osuský nezazlieval štátu, ak si vojnou bránil svoj mravný cieľ. Kresťan si v čase vojny plnil vlasteneckú povinnosť, v nepriateľovi mal vidieť svojho blížneho, takže ho nemal zabiť, ale zajať. Obranu chápal ako povinnosť: „Čo žije, snaží sa brániť a obrana je povinnosťou...“ V šiestej časti sa autorka na základe tvrdení Osuského a Bonhoeffera zamýšľa nad otázkou „Kto prežije?“ z pohľadu etiky sociálnych dôsledkov podľa V. Gluchmana. Osuský bol toho názoru, že môže prežiť človek – nevinný, ale aj hriešnik, ktorý dostal šancu prinavrátiť sa k Bohu. V závere Kahánková robí syntézu Osuského postojov v období po vypuknutí prvej svetovej vojny, po jej skončení a počas trvania Slovenského štátu.

Archív *Historia Ecclesiastica* obsahuje tri príspevky. Prvý je v poľskom jazyku od autora Wladyslawa Tabasza „1050 lat od Chrztu Polski i skutki tego wydarzenia“. Zameriava sa na dôsledky udalosti, ktorá sa stala pred 1050

rokmi v Poľsku. Druhý príspevok od Moniky Bizoňovej „Knižnica Spišskej Kapituly a jej pamiatky" predstavuje kanonickú knižnicu z 13. storočia nachádzajúcu sa v Katedrále sv. Martina a jej najcennejšie pamiatky, dva kódexy a jednu inkunábulu z 15. storočia. Príspevok obsahuje aj zoznam 42 inkunábul z 15. storočia, nachádzajúcich sa v spomínanej knižnici. Tretím príspevkom „Personálne reálie vo výskume spoločenských vied" prispela do časopisu Viera Žemberová. Približuje publikáciu Bohumily Ferenčuhovej pod názvom *Bibliografia a historiografia*, s podtitulom *Slovenský, český a francúzsky pohľad*. Táto publikácia sa vyrovnáva s bibliografiou v historiografii a ponúka mozaiku ľudských príbehov Edvarda Beneša, Miklósa Hortyho, Milana Rastislava Štefánika, Milana Hodžu, Boženy Němcovej a Josefa Němca, Zdeňky Havlíčkovej, Martina Rázusa, Bohdana Pavlu. Zámerom knihy Bohumily Ferenčuhovej je predložiť odbornej a širšej verejnosti odpoveď na otázku, ako historici píšu biografie.

V časti *Recenzie, anotácie* je recenzovaných jedenásť publikácií (7 kníh a 4 zborníky), jedna ročenka, dve periodiká a dva vedecké akademické časopisy. Publikácie, ktoré vydala Prešovská univerzita v Prešove, recenzuje L. Šteflová. Ide o tri vysokoškolské učebnice: Miroslav Varšo, *Počúvaj Izrael... Cesta Izraela s Bohom*, *Hermeneutika univerzálna* od Daniela Slivku, a nakoniec *Vybrané kapitoly zo sociológie náboženstva I.* od Kamila Kardisa. Ďalšou recenzentkou je Monika Bizoňová, ktorá napísala recenziu na publikáciu vydanú roku 2015 „Sto kňazských biografií Johanna Samuela Kleina (Száz lelkészi életrajza)" od ed. Petra Kónyu a Zoltána Csepregiho. Dva zborníky vydané tiež v Prešove recenzuje Damián Saraka a Barbara Baloghová: Jaroslav Coranič (ed.), *Gréckokatolícka cirkev na Slovensku vo svetle výročí IV. b.*, a Peter Tirpák – Peter Borza (ed.), *Znak, symbol a rituál v dokumentoch a listinách*. Damián Saraka zároveň recenzuje ten istý zborník, ktorý ale vyšiel na Užhorodskej národnej univerzite v Užhorode, Coranič Jaroslav (ed.), *Gréckokatolícka cirkev na Slovensku vo svetle výročí IV. a*. Na vedecké recenzované akademické časopisy, ktoré vyšli v Prešove, napísali recenzie Zuzana Čandová a Marianna Kocáková: *Theologos, teologická revue* 2016, č. 1, a internetový časopis *Acta Theologica et Religionistica* 2016, č. 1. Aj Tibor Dohnanec reaguje svojou recenziou na zborník Lévai Attilla (ed.), *Idon és tereken át: Tanulmányok az egyház életérol és szolgálatáról. Szentendre: Tillinger*

Péter Muhelye, 2013. Od neho sú aj dve recenzie na periodiká *Acta Papensia* z roku 2013, vydávané inštitúciou s názvom Reformované zbierky v Pápe a *Sárospataki fuzetek* z roku 2014, ktorý vydáva Reformovaná teologická akadémia v Sárospataku. Publikácia, ktorá vyšla v Popradskej tlačiarni v Poprade, *Pútnický kostol svätej Alžbety v Košiciach*, pochádza z pera trojice autorov Peter Zubko – Timothy R. I. Juckes – Katarína Nádaská a recenzoval ju Patrik Derfiňák, ktorý predstavuje aj ročenku, ktorú vydalo Déri Múzeum v Debrecíne roku 2013, *A debreceni Déri Múzeum Évkonyve 2013*. V Prahe, vo vydavateľstve Karolinum, vyšla roku 2015 kniha Jiří Kejř, *Ján Hus známy i neznámy*, recenziu do časopisu pripravila Annamária Kónyová. Poslednou recenzovanou monografiou je *Podolínske piaristické gymnázium v kontexte dejín školstva na Spiši: 1643–1850* od autorky Veroniky Haškovej. Knihu vydalo Verbum, vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, recenziu uverejnila Božena Švábová.

Kronika *Historia Ecclesiastica* prináša správy z dvoch kolokvií, konajúcich sa v Prešove roku 2015 a venovaných 20. výročiu návštevy pápeža sv. Jána Pavla II. a tiež 50. výročiu zakončenia Druhého vatikánskeho koncilu. Správy z Medzinárodnej vedeckej konferencie s názvom „Gréckokatolícka cirkev na Slovensku vo svetle výročí IV." a vedeckej konferencie „Božie milosrdenstvo v obraze katechézy", konajúcich sa v Prešove roku 2016. Dve medzinárodné vedecké konferencie sa konali roku 2016 v Poľsku: „Od zjazdu vo Vyšehrade do Vyšehradskej skupiny (niekoľko storočí stredoeurópskej spolupráce)" a „Zagadnienia religijne i narodowościowe we współczesnych badaniach polskich, slowackich i ukraińskich na terenie Euroregionu Karpackiego", s prihliadnutím na historický, sociologický a politologický aspekt.

Lenka Mihová

Denisa Červenková:
Katolický pohled na náboženskou pluralitu

(Praha: Karolinum, 2016, 199 s., ISBN 978-80-246-3327-5)

Problematika pohledu křesťanů, zvláště pak katolíků na jiná náboženství, je v české jazykové oblasti stále dosti zanedbaná. Sice se můžeme pyšnit věhlasným českým teologem Vladimírem Boublíkem, který stál na počátku těchto teologických interpretací v celosvětovém měřítku, ale jeho

knihy se dočkaly českých vydání až dlouho po pádu komunismu. Ze současných českých katolických teologů se problematice věnuje jen pár z nich, a to ještě v rámci svých vlastních specializací. Za všechny jmenujme nestora české teologie Karla Skalického a představitele české církve bratrské Pavla Hoška. Na tři právě zmíněná jména autorka představované publikace vědomě chtěla navázat (viz s. 14), což se jí rozhodně důstojně podařilo.

Autorka, karmelitánská sestra Denisa Červenková z Katolické teologické fakulty UK, předkládá osobitý pohled na nelehkou teologickou disciplínu. V publikaci čtenáři nabízí tzv. obecnou teologii náboženství, když předkládá nejprve základní strukturu, metodu a cíl této specifické teologické disciplíny („Kontexty a cíle teologického přístupu k náboženským tradicím," s. 16–39). V další, rozsahem nejzásadnější části se podrobně věnuje dějinám vztahu zvláště katolické církve k jiným náboženstvím („Dějiny vztahu křesťanů k jiným náboženským tradicím," s. 40–125). Myšlenkovým a systematicko-teologickým jádrem recenzované monografie je její třetí část věnovaná základním prvkům teologické reflexe („Teologický základ reflexe o vztahu křesťanství a ostatních náboženství," s. 126–143). V navazující části autorka doplňuje část předcházející, když se věnuje stávajícím přístupům k dané otázce a současným otevřeným problémům („Současná paradigmata vztahu k jiným tradicím, otevřené problémy," s. 144–174). Závěrem ještě krátce pár poznámkami okomentuje logicky související mezináboženský dialog („Závěr: Teologie a mezináboženský dialog," s. 175–182).

Monografie je rozhodně přínosná nejenom svým obsahem, ale i formou, když je sepsána velmi poctivě a analyticky brilantně. Z obsahového popisu je zřejmé, že autorka v monografii opomíjí specializovanou část teologie náboženství zaměřenou na konkrétní náboženské tradice. K té je třeba úzké spolupráce se specialisty a s jejich pomocí poznávat obsah víry a náboženskou zkušenost těchto náboženských tradic, jak sama autorka uvádí v úvodu (viz s. 13). Co se týče výběru literatury, autorka se v oboru velmi dobře vyzná a odkazuje na vše podstatné. Seznam použité literatury obsahuje vedle českých příspěvků hlavně ty italské, anglické, v menší míře pak francouzské, španělské a německé. Jakýsi prim hraje bezpochyby literatura italská. Autorka se totiž hlásí k italským odborníkům (Coda, Canobbio, Crociata), neméně důležitými zdroji

pak jsou ještě francouzští autoři (Dupuis, Geffré).

Z formálního hlediska autorce nelze rozhodně nic zásadního vytknout. Snad jen pár detailů, když např. autorka hovoří o teologu a islamologovi Michaelu L. Fitzgeraldovi, MAfr., bývalém nunciovi v Egyptě, jako o kardinálu, když je ovšem ve skutečnosti stále arcibiskupem (s. 102). Spíše na vrub redaktorské práce pak jde absence jednotného úzu odkazů na díla středověkých autorů, kdy nalézáme jak latinské názvy děl, tak jejich české překlady (např. s. 71, pozn. č. 220–222). Dalším detailem je absence jmenného rejstříku, případně opomenutí časopiseckých a sborníkových studií v závěrečném soupisu literatury. Pro čtenáře je někdy velmi obtížné nalézt kompletní pramenné informace. Tak např. příspěvek ze sborníku slavného italského teologa Marcella Bordoniho je sice v plné bibliografické citaci uveden na s. 38 (pozn. 95), ovšem na s. 139 (pozn. 387) a na s. 164 (pozn. 467) je pouze odkaz zkrácený, bez jakéhokoliv odkazu na název sborníku či jeho editora. Čtenáři tak nezbývá než prolistovat přecházející strany a plnou citaci nalézt (podobně i Mario Antonelli, s první kompletní citací na s. 30, pozn. 66; zkrácená citace pak na s. 127, pozn. 353).

Ke stylistickému hodnocení můžeme říci, že autorka píše čtivě, i když často velmi hutně. Nebojí se užít neteologické odborné výrazivo (recentní, s. 144; koincidence, s. 159; graduální participace, s. 159; veritativně-axiologické porozumění, s. 163; konvergentní a konvergence, s. 167 a 170; kognitivistický propozicionalismus, s. 169). Někdy klade na čtenáře větší nároky, kterým by šlo předejít jednodušší formulací. Např. když čteme: „Italský teolog Mariano Crociata rozlišuje v současnosti tři potřebná základní stádia výzkumu v teologii náboženství, přičemž každé vyžaduje svoji specifickou metodu (dějinněkritický, fundamentálněteologický a dogmatickoteologický, komparativní i hermeneutický přístup)“ (s. 35). Ona „tři potřebná základní stádia“ a „specifickou metodu“ čtenář nalezne po trpělivě četbě. Z tohoto hlediska bychom kapitolu věnovanou „Současným paradigmatům vztahu k jiným tradicím“ (s. 144–174) doporučili spíše zkrátit a zlehčit. Její přílišná rozvleklost a do jisté míry i abstraktnost může vést ke ztrátě pozornosti.

Z obsahu monografie bychom rádi upozornili na několik pozitivních stránek. Prvním z nich je, že autorka po celou dobu výkladu zachovává neutralitu. Když předkládá názory ze všech spek-

ter katolické teologie (exkluzivisti, inkluzivisti, pluralisti…) a snaží se je spravedlivě interpretovat, přesně dle jejich intence, když častokrát napravuje zažité předsudky (např. s. 78–79, 112–114, 122–123, 143, 162, 172–173). To je jeden z nejzásadnějších přínosů celé monografie. Dále stojí za zaznamenání autorčiny pasáže věnované Mikuláši Kusánskému (s. 76–80), encyklice *Ecclesiam suam* (s. 87–91) a dokumentům Papežské rady pro mezináboženský dialog (s. 104–105, 114–119). Zvláštní pozornost si nesporně zaslouží analýza mezináboženského setkání v Assisi v r. 1986 (s. 112–114). Autorka jako jedna z mála opravdu poctivě zanalyzovala materiály a výzvy papeže Jana Pavla II. k tomuto setkání, brilantně interpretuje hlavní úmysly, čímž jasně odpovídá na – i v české církvi – stále přítomné stereotypní zkratky a nepochopení.

Drobné výhrady máme pouze k absenci zmínek o velmi zajímavých přínosech arabských křesťanů, kteří k danému tématu rozhodně přispěli zajímavými podněty v období mezi 8.–13. stoletím. Zvláště pak z christologických, trinitologických, ale i fundamentálněteologických pohledů a v jejich dialogu s islámem. Autorce danou absenci rozhodně neklademe za vinu, přínosy arabských křesťanů jsou dlouhodobě podhodnocené a ve světě se tato oblast spíše přehlíží. Drobnou korekci si zaslouží také pasáž o dokumentu *Nostra aetate* (s. 96–101), kde autorka nezmiňuje poměrně silný vliv, který měli na jeho konečnou podobu biskupové z Blízkého východu a Asie.

Pokud by se autorka pokusila o druhé vydání, doporučili bychom, vedle výše uvedeného, přidat analýzu Františkova pontifikátu, protože i on se k mezináboženskému dialogu, případně k teologii jiných náboženství, tu či onde vyjadřuje, a to poměrně výrazně. Rozhodně by stálo také za to, hlouběji artikulovat a vlastní analýzou obohatit text o asijskou interpretaci náboženské plurality.

Závěrečnou poznámkou chceme s autorkou polemizovat. Na začátku totiž ospravedlňuje absenci většího prostoru věnovaného praxi mezináboženského dialogu tím, že mu údajně předchází teoretické zpracování. Podle autorky „praxe dialogu předpokládá nejprve pojednání o teologických základech dialogu“ (s. 14; podobně 31, 176), když přitom odkazuje na dokument Papežské rady pro mezináboženský dialog *Dialogo e annuncio* (viz s. 117). Zde bychom ovšem navrhovali jistá doplnění. S autorkou souhlasíme potud, pokud hovoří o teoreticky zpracované pra-

xi dialogu. Ovšem nesouhlasíme s tím, že by teorie pouze předcházela praxi. I sama autorka hovoří o dokumentu *Dialogo e annuncio* a poměrně obšírně ho i komentuje (srov. s. 117–119, 176–177), koneckonců si všímá i podobné intence encykliky *Ecclesiam suam* papeže Pavla VI. (srov. s. 88–89). Oba dokumenty hovoří o formách či kruzích dialogu, když udávají na prvním místě dialog života (*Dialogo e annuncio*), resp. dialog se světem (*Ecclesiam suam*). Je evidentní, že obě formy se týkají právě onoho obyčejného každodenního sdílení života v jeho problematice a radostech na bázi holého lidství, přátelství či sousedství. To jsou první kroky dialogu. Proto se dá říci, že praxe dialogu (jako základní lidské zkušenosti) je rozhodně předpokladem k teorii dialogu (dialog teologické výměny…). Vždyť to říká i autorkou citovaný dokument *Dialogo e annuncio* čl. 13: „Vyrovnaný soud o jiných náboženských tradicích obvykle předpokládá úzký kontakt s těmito tradicemi, což kromě teoretických znalostí obnáší praktickou zkušenost mezináboženského dialogu s příslušníky těchto tradic" (s. 117). Text jasně hovoří o tom, že praxe předchází vyrovnanému soudu. K tomu je dobré doplnit nutnost kvalitní teoretické formace a ukotvení ve víře samotného pracovníka věnujícího se dialogu (srov. *Evangelii gaudium*, čl. 253). Stejně tak je nutné nezůstat u formy dialogu života, ale postupovat k dalším rovinám dialogu. Je proto na místě teoreticky interpretovat stávající praxi dialogu a následně praxi dialogu obohatit o výsledky. Ze všeho toho je více než evidentní, že i v mezináboženském dialogu, přesněji v jeho praktické i teoretické části platí princip hermeneutického kruhu. V jistém úhlu pohledu tedy platí autorčino „praxe dialogu předpokládá teoretické zpracování," to by ovšem mohlo být doplněno o to, že „teoretické zpracování dialogu předpokládá jeho praxi."

Závěrem snad postačí říci, že sestra Denisa Červenková se nelehkého úkolu představit *Katolický pohled na náboženskou pluralitu* ujala poctivě a předložila opravdu velice kvalitní monografii. Jak jsme již v úvodu upozornili, v českém jazyce jde o knihu z určitých hledisek unikátní a její zpracování nás nevede k ničemu jinému než monografii doporučit všem možným zájemcům. Jistě zde existují nedokonalosti, které jsme shrnuli do několika výhrad a upozornění, nicméně celkově je jejich počet nepatrný oproti kvalitě, kterou čtenář dostane ve formě i obsahu celku publikace.

Jedním z nejcennějších kladů publikace je autorčino vlastní charisma, které se projevuje vyvážeností, brilantní interpretací, nebo odvahou bořit vyžilá schémata. Tato monografie není jedinou publikací autorky, můžeme tedy doufat nejen v další publikace, ale i s tím související další profesní a odborný růst. Právě představená monografie patří rozhodně mezi to nejlepší, co v české teologii v posledních letech vyšlo.

Lukáš Nosek

Jana Juhásová:
Od symbolu k latencii: Spirituálna téma a žáner v súčasnej slovenskej poézii

(Ružomberok: Verbum – vydavateľstvo KU, 2016, 151 s., ISBN 978-80-561-0364-7)

Na to, aká je spirituálna téma a žáner v súčasnej slovenskej poézii, sa pýta Jana Juhásová vo svojej knihe *Od symbolu k latencii*. Téma vyjadrená metaforickým vzťahom vypovedá o viacerých tendenciách, ktoré sa objavili v poézii po novembri 1989. Že ide o obdobie, kedy výškové stavby na Slovensku čoraz viac zatieňujú kostoly, si uvedomujú viacerí. Ako napísal Miroslav Volf: „Je celkom pochopiteľné, že kresťania chcú mať vplyv na spoločnosť a nechcú vypadnúť z prvej ligy spoločenskej hry. Zodpovednosť za ‚nápravu sveta' a služba všeobecnému dobru sú koniec koncov vpísané do samotnej podstaty kresťanstva. V budúcnosti však budú kresťania tento vplyv zrejme uplatňovať menej z centra a viac z okrajových centier spoločnosti" (*Cirkev a spoločnosť: Smerom k zodpovednej angažovanosti*, Ružomberok: Verbum, 2015, s. 13).

Juhásovej kniha identifikuje dôležitých nových „hráčov", pričom slovenská poézia môže plniť úlohu akejsi sociologickej vzorky. Jej predstavitelia sú rôzne nábožensky založení aj nezaložení. Niektorí vychádzajú z kresťanskej tradície, iní s ňou zápasia a smerujú k hľadaniu alternatívnej spirituality. To, čo ich zjednocuje, je „spirituálna potreba ako snaha prisúdiť svetu a ľudskému životu zmysel" (s. 5). Hyperbolicky ich možno prirovnať k vedcom v CERN-e, ktorí hľadajú „božskú" časticu. Z pohľadu religionistiky môžeme uviesť, že téma spojitosti človeka s nadprirodzenom, ktoré ho v racionálne nevysvetliteľných súvislostiach (javoch) presahuje na každom stupni poznania, bola a je témou kozmológií všetkých

kultúr sveta a súčasťou celosvetového myslenia.

Hoci cezúra medzi svetským a Božím, vierou a vedou, vedou a múdrosťou patrí k znameniam dnešných čias, poézia nerezignuje z nastolenej otázky témy ľudskej osoby a zmyslu ľudského života. Považuje za úplne prirodzené odkazovať na Boha a pracovať nielen s racionálne uchopiteľnými súvislosťami. Spája sa s vnútornými zážitkami, názorovými postojmi, hodnotami, uchovávanými príbehmi či obradovými formami. Spirituálni básnici teda dnes nie sú na Slovensku tŕňom v oku. Treba však povedať, že spirituálna poézia tu má vývinový charakter. Dôležité premeny sa v nej odohrali v tridsiatych až deväťdesiatych rokoch 20. storočia.

Autorkin spôsob čítania básnických textov odkrýva kontakt medzi literárnovedným a filozofickým kontextom a poukazuje na životné a civilizačné presahy. Všíma si vývojové trendy (udalosti), ktoré priviedli slovenskú poéziu tam, kde je dnes, či už ide o silný pocit spoločenskej zodpovednosti alebo o dôležitosť postavenia v živote. Donedávna banalizovaný svet duchovných hodnôt, vykazovaný do sveta teológie a privátnej sféry, začína byť videný v iných súvislostiach a dokonca ho začínajú pripomínať nielen umelci, ale aj politici. Na rozdiel od predchádzajúcej generácie rastie záujem o teologické otázky a ľudské vnímanie „absolútna“. Spirituálni básnici síce svoj vplyv na súčasnú spoločnosť uplatňujú najmä zvnútra a len postupne a bez možnosti kontroly výsledkov svojho angažovania sa, avšak to, čo považujú za pravdivé, dobré a krásne, má veľa spoločného s tým, čo sa takým javí aj mnohým jedincom mimo ich „zapečateného vlaku“, v ktorom žijú. Milan Rúfus (1928–2009), ktorý dosiahol pozíciu národného básnika, hovorí: príde „chvíľa, keď odrazu začujeme tichučko a jemne tikať svoju ľudskú dušu. Tú dušu, na ktorú toľkokrát nebolo času, že sme naraz takmer prekvapení i zaskočení jej ... nástojčivým klopaním“ (*Štyri epištoly k ľuďom*, Vydavateľstvo PRO, 2010, s. 7). Nie je to lacné strašenie dramatickou finalitou ľudského života a neznámom večnosti. Téma smrti a posledných vecí človeka je často tematizovanou oblasťou aj tohto typu poézie a nadobúda celú škálu obrazov (s. 57).

Inou témou knihy je modlitba, ktorej autorka venuje značný priestor. Analyticky poukazuje na fakt, že u moderných slovenských spirituálnych básnikov v modlitbe ako v žánri nejde primárne o komunikačný rozmer (rozhovor s Bohom), ale o estetickú hodno-

tu subjektívnej výpovede, či „porozumenie seba ako duchovnej bytosti v istej fáze tu-bytia a spirituálneho rastu“ (s. 126). Podnetne vyznievajú aj komparatívne postrehy, v ktorých porovnáva tvorbu domácich i zahraničných, najmä metafyzických autorov 20. storočia (R. M. Rilke, S. Eliot, Cz. Miłosz, Z. Herbert). Poukazuje na ich myšlienkové pohyby smerujúce k odkrývaniu nových ciest zobrazovania spirituálnych tém.

Knihu tvorí päť kapitol, ktoré spája interpretačné čítanie plniace úlohu postupného odhaľovania podôb súčasnej lyriky so spirituálnym charakterom. Kapitoly sú štruktúrované tak, aby každá nasvecovala iné postupy a znaky, ktorými sa spirituálna výpoveď spirituálnych básnikov inovuje a stáva sa prejavom vnímania a prežívania súčasného človeka, pričom si zachováva svoju vnútornú energiu a hĺbku.

Kniha slovenskej literárnej vedkyne a filozofky Jany Juhásovej ukazuje, že lyrika má úžasnú výpovednú silu. Dáva možnosť reálne preklenúť osobnú obmedzenosť doslovného porozumenia poetickým textom a dáva nám príležitosť porozumieť duchovnému kontextu, ktorý dáva nádej.

Peter Olexák

Jiří A. Mejsnar:
Mýtus evoluce, aneb geny křičí: „Jemine, mýlíte se Darwine“

(Galén, Praha 2013, 115 s., ISBN 978-80-7262-973-2)[1]

Naprostou povinností je hned na počátku připomenout, že autor tohoto popularizačního díla je profesor, RNDr. Jiří Antonín Mejsnar, DrSc., autor řady mezinárodně ceněných odborných publikací v oboru genetiky a nositel nemaléh o počtu zahraničních ocenění za vědeckou práci, s jejichž výčtem se čtenář může seznámit na straně 111. Autorovo jméno tudíž dodává knize nemalou odbornou vypovídací hodnotu. O kvalitě díla svědčí i to, že ho Vydavatelství Karolinum editovalo v anglickém překladu.

Celá kniha se zabývá přednostně otázkou vzniku člověka, jak o tom koneckonců vypovídají názvy jednotlivých kapitol: I. Člověk v přirozené klasifikaci (s. 11–16); II. Stáří člověka (s. 17–22); III. Kromaňonci a neandertálci (s. 23–30); IV. Původ člověka (s. 31–38); V. O původu druhů (s. 39–64); VI. Myšlenka vedoucí k člověku (s. 65–90); Epilog (s. 91–92).

Autor se snaží opravdu velmi srozumitelně sdělit i čtenáři

1 Tato recenze je součástí řešení grantového projektu GA ČR 16-08021S.

se středoškolskou přípravou, že darwinistické evoluční paradigma je z hlediska přírodní vědy problematickou záležitostí. Velmi souhrnně lze říci, že podle renomovaného autora mezidruhový transformismus ano, nicméně mechanismus tohoto jevu podle Darwina určitě ne. Dnes víme, že tento fenomén se zakládá na rekombinaci genomu. Co ale působí tuto pozitivní proměnu směřující od méně komplexního ke komplexnějšímu, to opravdu s jistotou nevíme. Při popisu původu člověka ve čtvrté kapitole by se dnes s odstupem několika let od prvního vydání díla dalo najít tu a tam něco, co by plně nesouhlasilo s momentálním stavem paleoantropologie, nicméně vzhledem k základní vypovídací hodnotě knihy to nečiní žádné problémy. V tomto ohledu je dílo velmi přesvědčivé a také v určitém ohledu ospravedlňuje pochybnosti teologů, kteří v období 1859–1940 zaujímali k evolucionismu darwinistického typu velmi opatrný postoj, či spíše postoj po vzoru „nevěřícího Tomáše".

Na základě toho, co bylo řečeno, si nemohu nepovzdechnout: Co si mám počít jako teolog s evolucionismem, když takto renomovaný genetik vyjadřuje nejen pochybnosti, nýbrž spíše odmítavý postoj k danému vysvětlování mezidruhového transformismu? Určitě musím autorovi vyjádřit vděčnost za zcela nepochybnou upřímnost i odvahu, s níž se postavil proti evolucionismu darwinistického typu ve formě jedné z moderních ideologií, které ve skutečnosti stavějí hráz mezi námi a pravdou i mezi námi a skutečnou svobodou, protože obě věci spolu velmi úzce souvisejí (srov. Jan 8,31). Knihu z uvedených důvodů vřele doporučuji všem kolegům, kteří se zabývají problematikou teologie stvoření a relací mezi teologií a přírodními vědami. Opětovně shrnuto: transformismus ano, nicméně evoluce v darwinistickém podání se z hlediska genetiky jeví jako ne zcela věrohodná interpretace.

Je velmi smutné, že ideologičtí darwinisté ohodnotili podnětné dílo anticenou „Bludný balvan". Koneckonců nejenom o těchto ideologicky smýšlejících „vědcích" (bohužel se jich najde poměrně dost i v církevních kruzích, a nejen v podobě zarytých fundamentalistů) platí, že jejich negativní hodnocení vypovídá více o nich, než o díle samotném. Místo argumentace nastupující znectění autora vypovídá o tom, že argumenty vlastně scházejí. To, co na první pohled vyznívá jako demonstrace síly, je ve skutečnosti projevem velké odborné slabosti. Dané pa-

radigma velmi dobře známe z dob komunistické ideologie.

V samotném závěru této stručné recenze si ale nemohu odpustit malou kritiku ani já. V poslední kapitole se totiž autor pokouší vysvětlovat mutaci genomu teologicky jako působení stvořitelského Slova prostřednictvím druhotných stvořených příčin, konkrétně kosmického záření. Tohoto přechodu přírodovědce na světonázorovou rovinu si vážím. Sympatické je i to, že nevnímá stvoření čistě jako dílo jednoosobového Boha, ale uvádí implicitním způsobem na scénu tajemství Trojice. Zároveň ale musím konstatovat, že to není metodologicky korektní. Požadujeme-li od ateisticky a materialisticky laděných kolegů přírodovědců, aby nepřecházeli na světonázorovou rovinu, pak totéž musíme chtít i od našich kolegů, kteří jsou věřícími přírodovědci. Musíme prostě hrát fair play, a proto je nutno, abychom všem měřili stejně. Někdy je působivější zůstat na přírodovědecké rovině a ponechat na čtenáři, aby si světonázorové souvislosti uvědomil on sám.

Poslední kritické konstatování ovšem rozhodně neumenšuje mou osobní vděčnost autorovi za jeho vědeckou i lidskou odvahu. Kniha je opravdu velmi vzácným příspěvkem k diskusi o evolucionismu nejenom v rámci přírodních věd, ale také v oblasti teologie. Jak jsem již řekl, dílo si zasluhuje, aby bylo čteno a vysoce hodnoceno všemi, kdo se zabývají problematikou evoluce v rámci filosofie a teologie. Možná i přírodovědci, kteří nepodlehli ideologickému tlaku ateisticky laděného evolucionismu, by v ní měli zalistovat.

Ctirad Václav Pospíšil